

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยได้เสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น
2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษา
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

ความหมายของทรัพยากรท้องถิ่น

ทรัพยากรท้องถิ่น อาจจะเรียกว่า แหล่งวิทยาการในท้องถิ่น แหล่งความรู้ในชุมชน หรือแหล่งวิทยาการในชุมชน ซึ่งตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Community resources หรือ Local resources (Nichols, 1971 อ้างถึงในเอนก ยารังษี, 2537) ซึ่งนักการศึกษา และสถาบันทางการศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่าทรัพยากรท้องถิ่น ไว้ดังต่อไปนี้

โรจน์ ดุลยกร (2507) กล่าวว่า ทรัพยากรท้องถิ่น หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ในชุมชน นอกโรงเรียนซึ่งมีคุณค่าทางการศึกษา และโรงเรียนอาจใช้ให้เป็นประโยชน์แก่การเรียนรู้นักเรียนได้ ตัวอย่างเช่น สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต สถาบันต่าง ๆ รวมทั้งบุคคลที่มีความรู้ความชำนาญเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ

นิพนธ์ สุขปรีดี (2521) กล่าวถึงความหมายของทรัพยากรท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งครูหรือนักเรียนสามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ทางการศึกษาได้ เช่น พิพิธภัณฑ์ สถานที่ทางราชการ โบราณสถาน โรงภาพยนตร์ สวนสัตว์ โรงงาน สวนครัว แม่น้ำลำธารและบุคคลที่โรงเรียนอาจเชิญมาเป็นวิทยากร หรือวิทยากรที่นักเรียนและครูออกไปสัมภาษณ์เยี่ยมเยือน เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา เช่น บุรุษไปรษณีย์ ตำรวจ ชาวสวน ชาวนา พ่อค้า หรือเจ้าหน้าที่ของทางราชการ เป็นต้น

ชูศรี สนิทประชากร (2522) กล่าวไว้ว่า ทรัพยากรในท้องถิ่นหรือในชุมชนที่เป็น แหล่งวิชาในชุมชน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตที่มีอยู่ในท้องถิ่น และสิ่งเหล่านี้ สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านการเรียนการสอนแก่ครูและนักเรียนได้ เช่น บุคคล แร่ธาตุ ป่าไม้ สัตว์ป่า วัด ตลาด ฯลฯ

เกศินี โชติกเสถียร (2523) ได้ให้ความหมายของทรัพยากรท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง "สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ตลอดจนบุคคลในท้องถิ่นที่สถาบัน การศึกษานั้นตั้งอยู่ หรือบริเวณใกล้เคียง"

เรือง เจริญชัย และเสรี ลาขโรจน์ (2525) กล่าวว่า แหล่งวิทยากรท้องถิ่น หมายถึง สถานศึกษา สถาบันหรือศูนย์ฝึกอาชีพของทางราชการหรือเอกชนที่จัดการศึกษา การฝึกหัดหรือการฝึกอบรมอาชีพ เพื่อให้บุคคลมีความรู้และทักษะสามารถประกอบอาชีพได้ โดยมี การดำเนินการอยู่เป็นประจำ เช่น โรงเรียนอาชีวะ วิทยาลัยเทคนิค ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน สถาบันฝีมือแรงงาน โรงเรียนพานิชยการของเอกชน

นฤมล ดันธสุรเศรษฐ์ (2533) กล่าวว่า ทรัพยากรในท้องถิ่นที่เป็นแหล่งวิทยากร ในท้องถิ่นนั้น หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวคนในท้องถิ่นและเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรู้ได้

Nichols (1971) ได้ให้ความหมายไว้ว่า "ทรัพยากรท้องถิ่นสำหรับโรงเรียนนั้น ประกอบด้วยประชาชน สถานที่ต่าง ๆ และกิจกรรมทั้งหลายที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี"

Good (1973) กล่าวว่าแหล่งทรัพยากรท้องถิ่น หมายถึง "สถาบัน องค์กรต่าง ๆ บุคคล ซึ่งมีความสามารถในท้องถิ่น วัตถุที่มีอิทธิพลต่อนักเรียนโดยตรงหรือโดยอ้อม"

จากความหมายของคำว่าทรัพยากรท้องถิ่นดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ทรัพยากร-ท้องถิ่นหรือแหล่งวิทยาการในท้องถิ่น หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็น บุคคล สถานที่ วัตถุสิ่งของที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติหรือกิจกรรมต่าง ๆ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี หรือการดำเนินชีวิตของท้องถิ่น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้โรงเรียนสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพได้

ประเภทของทรัพยากรท้องถิ่น

สำหรับประเภทของทรัพยากรท้องถิ่น ได้มีนักการศึกษาได้แบ่งประเภทของทรัพยากรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

ชูศรี สนิทประชากร (2522) กล่าวว่า แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. แหล่งทรัพยากรบุคคล ในชุมชนมีบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ การประกอบอาชีพต่าง ๆ กัน บุคคลเหล่านี้อาจช่วยให้ความรู้แก่นักเรียนได้บ้าง ตามความสามารถของเขา นักเรียนจะได้สนทนา พูดจาปราศรัย หรือฟังคำบรรยาย อภิปราย จากบุคคลในชุมชน
2. แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ประกอบด้วย พืช สัตว์นานาชนิด นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความสดชื่นและเพลิดเพลินนักเรียนจะได้ศึกษาธรรมชาติของพืชและสัตว์ ตลอดจนทรัพยากรอื่น ๆ นักเรียนเมื่อได้ชมจะเกิดความรู้ ความเข้าใจ และจดจำไปได้นาน เพราะนักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงและจะช่วยให้นักเรียน

ได้รู้จักสงวนทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย

3. แหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรม ชุมชนแต่ละแห่งมีขนบธรรมเนียม ประเพณีและ วัฒนธรรมเป็นของตนเองนักเรียนจะต้องหาทางศึกษาและทำความเข้าใจกับสิ่งเหล่านี้ให้ต้องแท้ พยายามหาทางส่งเสริม และแก้ไขปรับปรุงให้วัฒนธรรมเหล่านั้นคงอยู่ต่อไป

4. แหล่งทรัพยากรสังคม ความเป็นอยู่ของแต่ละชุมชนแตกต่างกัน นักเรียนเป็น หน่วยหนึ่งของสังคม ดังนั้น นักเรียนต้องศึกษาและเรียนรู้ความเป็นอยู่ของสังคมให้ต้องแท้ เพื่อ จะได้ปรับปรุงตัวเองให้อยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข นักเรียนจะต้องศึกษากระบวนการสังคม ให้รู้ว่าสังคมนั้นมีระเบียบแบบแผนการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างไร แล้วศึกษาปัญหาของสังคม วิธีแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยตนเองเพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและรู้แจ้งเห็นจริงในความ ต้องการของสังคมที่นักเรียนอาศัยอยู่

วรวิทย์ วสันสรากร (2520) ได้แบ่งประเภทของทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งเป็น แหล่งวิชาที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. ทรัพยากรตามธรรมชาติ
2. ทรัพยากรทางวัฒนธรรม
3. ทรัพยากรทางสังคม
4. แหล่งวิทยากร

สุทิน เนียมพลับ (2522) ได้จำแนกแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ทรัพยากรบุคคล ได้แก่
  - ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญพิเศษ ได้แก่ บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะ อาชีพที่ถนัด เช่น ช่างแกะสลัก ช่างเครื่องยนต์ ช่างปั้น ฯลฯ
  - ผู้ปกครองที่มีความสามารถพิเศษ ข้าราชการต่าง ๆ
2. แหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่
  - สภาพทางภูมิศาสตร์ ภูเขา พืช สัตว์ป่า ฯลฯ

-ลักษณะของหิน ดิน แร่ ที่มีค่าของมนุษย์ในท้องถิ่น ฯลฯ

-แม่น้ำ น้ำตก ฯลฯ

3. แหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรม ได้แก่

-ชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีไทยท้องถิ่น

-ชีวิตชาวภูไท ชาวกระเหรี่ยง ชาวเขา ชาวประมง ฯลฯ

4. แหล่งทรัพยากรทางสังคม ได้แก่

-โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ

-สมาคม สภาเทศบาล

-สถานที่สำคัญของทางราชการต่าง ๆ

วิชัย ราษฎร์ศิริ (2524) จำแนกแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ทรัพยากรบุคคล ในแต่ละท้องถิ่นนั้นมักจะประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ความถนัดพิเศษในวิชาการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้าน การอาชีพ ศาสนา วัฒนธรรม การปกครอง การสาธารณสุข ฯลฯ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 วิทยากรท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ที่มีถิ่นฐานบ้านเรือนและประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นนั้น ได้แก่ ข้าราชการ พ่อค้า ช่างนา ช่างสวน ช่างไร่ พระสงฆ์ เป็นต้น

1.2 วิทยากรผู้มาเยี่ยม ได้แก่ บุคคลในท้องถิ่นที่มาเยี่ยมหรือเป็นแขกของชุมชนเป็นครั้งคราว ครูควรพิจารณาเชิญบุคคลเหล่านั้นมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นครั้งคราว เช่น ศึกษานิเทศก์ พัฒนาการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ฯลฯ

2. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งครูสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน โดยทำให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ถูกต้อง และมีความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งเหล่านั้น เช่น แม่น้ำ ลำคลอง อ่าว ทะเล ป่าไม้ ภูเขา ดิน หิน แร่ น้ำตก พืช สัตว์ ในท้องถิ่น ฯลฯ

3. ทรัพยากรสังคม หมายถึง สิ่งใด ๆ ที่สังคมสร้างขึ้นใช้ทุกประเภท เพื่อความรู้ ความเข้าใจ ความสุข และความเพลิดเพลิน ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน และการอบรม ได้แก่

- 3.1 ห้องสมุดประชาชน
- 3.2 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- 3.3 วัด โบสถ์ และสุเหร่า
- 3.4 สมาคมต่าง ๆ
- 3.5 ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
- 3.6 สถานประกอบการต่าง ๆ

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2525) ได้กล่าวถึงแหล่งความรู้ในชุมชนไว้ 4 ประเภท คือ

1. แหล่งความรู้ทางบุคคล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญพิเศษที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะ เช่น ช่างแกะสลัก ช่างเครื่องยนต์ ช่างปั้น ฯลฯ รวมทั้งผู้ปกครองนักเรียน ตำรวจ ข้าราชการ เป็นต้น

2. แหล่งความรู้ทางทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ ภูเขา พืช สัตว์ป่า ลักษณะของหิน ดิน น้ำ แร่ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่าของชุมชนในท้องถิ่น เป็นต้น

3. แหล่งความรู้ทางวัฒนธรรม ได้แก่ ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ประเพณี ของท้องถิ่น เช่น บุญบั้งไฟ การทำขวัญ แต่งงาน งานบวช เป็นต้น

4. แหล่งความรู้ทางสังคม ได้แก่ การดำเนินชีวิตของชุมชน อาชีพต่าง ๆ เช่น พ่อค้า ชาวไร่ ชาวนา ชาวสวน ช่างตัดผม ช่างตัดเสื้อ ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า การศึกษา นอกสถานที่ในแหล่งต่าง ๆ เช่น โรงงานต่าง ๆ สถานที่ราชการ

อรสา ปราชญ์นคร (2525) กล่าวว่า แหล่งวิทยาการในท้องถิ่นจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

ก. ทรัพยากรบุคคล ในแต่ละท้องถิ่นมักประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และความถนัดพิเศษในวิชาการต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นวิทยาการที่ประกอบอาชีพอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้แก่ ข้าราชการ พ่อค้า ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่และพระสงฆ์ เป็นต้น นอกจากนี้อาจจะเป็น วิทยาการที่สามารถให้ความรู้แก่นักเรียนเป็นครั้งคราว เช่น ศึกษานิเทศก์ พัฒนาการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง

ข. ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและครุณาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอน เช่น แม่น้ำ ลำคลอง อ่าว ทะเล ป่าไม้ ภูเขา ดิน หิน แร่ น้ำตก พืช สัตว์ในท้องถิ่น ฯลฯ

ค. ทรัพยากรสังคม หมายถึง สิ่งที่สังคมสร้างขึ้นอย่างมีจุดประสงค์ เพื่อความรู้ ความเข้าใจ ความเพลิดเพลิน และเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน เช่น ห้องสมุด ประชาชน พิพิธภัณฑสถาน ภัตตาคาร วัด โบสถ์และสุเหร่า สมาคมต่างๆ ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน และสถานประกอบการต่าง ๆ

นฤมล ดันธสุรเศรษฐ์ (2533) จำแนกประเภทแหล่งวิทยาการในชุมชนหรือท้องถิ่น โดยยึดลักษณะของการจัดตั้งเป็นเกณฑ์ สามารถจำแนกได้ 4 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทบุคคล หมายถึง บ่อเกิดหรือศูนย์รวมของวิชาความรู้ที่เป็นบุคคลที่มีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่น ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ที่ตนมีอยู่ให้ผู้สนใจต้องการเรียนรู้ในชุมชนได้ เช่น ครูอาจารย์ พระสงฆ์หรือนักบวชศาสนาต่าง ๆ ช่างฝีมือ ช่างทอง ช่างไม้ ศิลปิน นักกฎหมาย นักหนังสือพิมพ์ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้มีอาวุโสที่มีประสบการณ์มาก เป็นต้น

2. ประเภททรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ในด้านการศึกษาค้นคว้าความรู้ ซึ่งนำมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

3. ประเภทสื่อ หมายถึง ตัวกลางที่เป็นวัสดุ-อุปกรณ์หรือสิ่งที่เป็นวัสดุ-อุปกรณ์ที่ผู้แสวงหาความรู้ สามารถไปศึกษาค้นคว้า หรือรับถ่ายทอดความรู้ได้ จำแนกเป็น สื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์

4. ประเภทวัตถุและอาคารสถานที่ หมายถึง วัตถุและอาคารสถานที่ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าให้เกิดการเรียนรู้ได้ ทำให้เกิดประสบการณ์ตรงศึกษาสิ่งที่ต้องการได้ง่ายขึ้น

อุทัย บุญประเสริฐ (2537) ได้แบ่งประเภทของทรัพยากรออกเป็น 6 ประเภท ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วย สิ่งที่เป็นตามสภาพธรรมชาติ เช่น แสงแดด

น้ำ อากาศ แผ่นดิน ที่ดิน สัตว์ พืช ป่า ภูเขา แร่ธาตุต่าง ๆ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอื่น ๆ ในท้องถิ่นนั้น

2. ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ประชาชนหรือบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นโดยเฉพาะ และบุคคลจากท้องถิ่นอื่น ที่มาเยี่ยมเยียนหรือผู้รับเชิญมาร่วมกิจกรรมของโรงเรียนในบางโอกาส เช่น พระ เจ้าหน้าที่ทางการเกษตร เจ้าหน้าที่ยานามัย พ่อค้า เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรม ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น

3. ทรัพยากรในลักษณะที่เป็นสถาบันในท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรต่าง ๆ เช่น วัด ตลาด ห้องสมุดประชาชน สถานีอนามัย ศาลาประชาคม เทศบาล กลุ่มการเมือง เป็นต้น

4. ทรัพยากรทางเทคนิค หมายถึง สิ่งที่แสดงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และนวัตกรรมด้านต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้ของมนุษย์ ช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการ เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์

5. ทรัพยากรในรูปกิจกรรมของท้องถิ่น อาจเป็นกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ การปฏิบัติงานของสถานที่ราชการหรือหน่วยงานต่าง ๆ กิจกรรมและความเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุงสภาพต่าง ๆ ในท้องถิ่น ซึ่งโรงเรียนอาจนำนักเรียนไปศึกษาหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้ เช่น การรณรงค์เพื่อรักษาความสะอาด การส่งเสริมสนับสนุนการออกเสียงเลือกตั้ง และกระบวนการประชาธิปไตยในท้องถิ่น การปรับปรุงแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของชุมชน เป็นต้น

6. ทรัพยากรด้านการเงิน หมายถึง ทรัพยากรในรูปการเงินทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม จากผู้มีฐานะดี จากผู้ที่ยินดีจะบริจาค จากผู้ที่ต้องการจะสละทรัพย์ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เพื่อสนับสนุนโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

Nichols (1971) ได้แบ่งประเภทแหล่งความรู้ในชุมชนไว้ในหนังสือสารานุกรมทางการศึกษา (Encyclopedia of Education) ดังนี้

1. ผู้ชำนาญพิเศษ (Specialists) เช่น นักดนตรี จิตรกร ผู้ชำนาญงานอดิเรก นักกีฬาอาชีพ พนักงานซื้อขายและบริการ พ่อค้า นักธุรกิจ นายธนาคาร นักอุตสาหกรรม ช่างนา
2. พ่อแม่หรือผู้ปกครองนักเรียน (Parents of Students)

3. ตัวแทนขององค์กรต่าง ๆ (Agency Representatives) ได้แก่ บุคคลที่เป็นตัวแทนของสังคม เทศบาล ศูนย์วัฒนธรรม และหน่วยงานอื่น

4. ผู้แทนทางด้านธุรกิจและอุตสาหกรรม (Business and Industrial Representatives) ได้แก่ บุคคลที่ทำงานในโรงงาน บริษัทขนส่ง เหมืองแร่ สำนักงานเทศบาล กิจการค้าต่าง ๆ การเงิน และการประกันภัย

5. ผู้แทนของรัฐบาล (Government Representatives) เช่น นายกเทศมนตรี คณะกรรมการของจังหวัด ตำรวจ พนักงานดับเพลิง เจ้าหน้าที่อนามัย เป็นต้น

6. คณะกรรมการผู้มีหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ประชาชน (Citizens' Advisory Committees) เช่น กรรมการศึกษา คณะกรรมการบริหารโรงเรียน คณะที่ปรึกษาของโรงเรียน คณะครูในโรงเรียน เป็นต้น

7. ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) ประกอบด้วย พืช สัตว์ป่า หิน น้ำ ดิน แร่ และวัตถุทางธรรมชาติอื่น ๆ

8. สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Resources) มนุษย์ได้สร้างสิ่งต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีคุณค่าทางการศึกษาที่ควรนำมาใช้ในการเรียนการสอน ได้แก่ อาคาร-สถานที่ เครื่องบิน ถนน รถไฟ รถยนต์ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ภูเขาน้ำร้อน รูปปั้น และทรัพยากรที่ใช้ในโรงเรียน เช่น กระดานดำ โต๊ะเรียน โทรทัศน์ และเครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

คู่มือการบริหารการใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (2526) ของกรมวิชาการ ได้กล่าวถึง ประเภทของทรัพยากรท้องถิ่นไว้ดังนี้ "ทรัพยากรท้องถิ่นที่โรงเรียนสามารถนำมาใช้เป็นปัจจัยประกอบการเรียนการสอนได้ดีก็คือ ทรัพยากรทางบุคคล ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรทางสังคมในชุมชนนั้น ๆ"

จากประเภทของทรัพยากรท้องถิ่นที่กล่าวมาข้างต้น การวิจัยครั้งนี้จะแบ่งประเภทของทรัพยากรท้องถิ่นตามคู่มือการบริหารการใช้หลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (2526) ของกรมวิชาการซึ่งจำแนกทรัพยากรท้องถิ่นออกเป็น 4 ประเภท และความหมายของทรัพยากรแต่ละประเภท ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากความหมายที่นักการศึกษาได้ทำไว้ ดังนี้

1. ทรัพยากรบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่มีความรู้ ความสามารถ ความถนัด ความเชี่ยวชาญ ชำนาญการ เฉพาะด้านไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชนที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารงานของโรงเรียนได้
2. ทรัพยากรทางธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ตามธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น ๆ และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารงานของโรงเรียนได้ เช่น ภูเขา ป่าไม้ ดิน หิน แร่ธาตุ แหล่งน้ำ ฯลฯ
3. ทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้คิดค้นและสร้างขึ้นในท้องถิ่น และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารงานของโรงเรียนได้ เช่น สถานที่ราชการ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด สถานประกอบการ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ฯลฯ
4. ทรัพยากรทางสังคม หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารงานของโรงเรียนได้ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ ฯลฯ

การใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารงานในโรงเรียนมัธยมศึกษา นั้นมีวิธีการใช้หรือลักษณะการใช้มากมาย ดังที่ นักการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้เสนอไว้ ดังต่อไปนี้

ลัดดา สุขปรีดี (2522) กล่าวว่า การนำแหล่งทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ อาจทำได้

2 วิธี

1. นำแหล่งทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในห้องเรียน เช่น การนำวัสดุอุปกรณ์บางอย่าง ในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอน เชิญวิทยากรมาบรรยาย
2. พานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ยังแหล่งทรัพยากรท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ ได้แก่ พาไปชมพาร์มเลี้ยงสัตว์ ไปดูการทำงาน ไปชมสถานที่ราชการใกล้ ๆ โรงเรียน เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงการไปศึกษานอกสถานที่ ยังแหล่งทรัพยากรนอกชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เช่น การไปชมพิพิธภัณฑ์ โบราณวัตถุ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ การพานักเรียนไปศึกษานอก

สถานที่จะต้องมีการวางแผนและเตรียมการเป็นอย่างดี เพื่อให้การใช้แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น
ได้ผลดี

ประณม แสงสว่าง (2525) ได้นำเสนอวิธีการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์
กับสถานศึกษาไว้ 2 วิธี คือ

1. พาสถานศึกษาออกไปหาชุมชน มีวิธีดำเนินการดังนี้

- 1.1 การท่องเที่ยวหาความรู้
- 1.2 การสำรวจ
- 1.3 การไปพักผ่อน
- 1.4 การไปสัมภาษณ์
- 1.5 การขยายการศึกษาไปยังชุมชน
- 1.6 การให้ความร่วมมือกับกิจการทางด้านสังคม
- 1.7 การให้ประสบการณ์ในการทำงาน

2. พาชุมชนเข้ามาในสถานศึกษา มีวิธีดำเนินการจัดหาหรือนำมาโดยช่องทาง
ต่าง ๆ ดังนี้

- 2.1 ข่าวสารวัสดุตีพิมพ์
- 2.2 วัสดุทัศนศึกษา
- 2.3 บุคคลที่เป็นวิทยากร

บันลือ พฤษะวัน (2525) กล่าวถึง การใช้แหล่งทรัพยากรท้องถิ่นว่า โรงเรียน
สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลายประการ คือ

1. ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญในอาชีพเฉพาะอย่าง มาให้ความรู้แก่นักเรียน
2. ผู้ปกครองนักเรียนอาจให้ความช่วยเหลือในการเป็นวิทยากรในบางเรื่อง
3. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อาจจะให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง การประชุมสภาผู้แทนราษฎร การร่างกฎหมาย
4. ตำรวจ ข้าราชการ ให้ความรู้ด้านจราจร การปกครองและอื่น ๆ

5. โรงงานอุตสาหกรรมเป็นที่ชมเพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานผลิต
6. คณะกรรมการสภาพัฒนหรือท้องถิ่น อาจให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานใน

ท้องถิ่น

7. ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น พืช สัตว์ ดิน หิน แร่ น้ำ
8. ทรัพยากรที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดแต่ง เช่น บ้านเรือน อาคาร สนามบิน
9. การศึกษานอกสถานที่ที่จะให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ
10. คณะกรรมการสภาการศึกษา อาจเป็นวิทยากรในบางเรื่องเกี่ยวกับงานอาชีพ

ของตน

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2525) ได้กล่าวถึงการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นไว้ 2 วิธี คือ

1. การนำชุมชนสู่โรงเรียน มีวิธีการ ดังนี้
  - 1.1 เชิญบุคคลมาเป็นวิทยากรในโรงเรียนตามความสามารถพิเศษ
  - 1.2 นำเอกสารและสิ่งพิมพ์ของชุมชนมาเผยแพร่ในโรงเรียน
  - 1.3 การร่วมกิจกรรมพิเศษของโรงเรียน
  - 1.4 จัดตั้งสมาคมครู-ผู้ปกครอง
2. การนำโรงเรียนสู่ชุมชน มีวิธีการ ดังนี้
  - 2.1 จัดศูนย์สนใจอาชีพขึ้นในโรงเรียนเพื่อบริการแก่ชุมชน
  - 2.2 ครูออกไปเยี่ยมชุมชน ศึกษาสำรวจชุมชน แล้วหาแนวทางนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงการเรียนการสอน
  - 2.3 ให้ความร่วมมือช่วยเหลือพัฒนาชุมชนตามความสามารถ เข้าร่วมกิจกรรมและประเพณีของท้องถิ่น
  - 2.4 จัดทัศนศึกษา เยี่ยมชมโรงงานอุตสาหกรรม การทำไร่ ทำนา ทำสวน การประกอบอาชีพต่าง ๆ ในท้องถิ่น

วรลักษณ์ รัตติกาลชลากร (2525) ได้สรุปวิธีการใช้แหล่งทรัพยากรท้องถิ่นไว้ 2 วิธี ดังนี้

1. การนำตัวบุคคล สิ่งของ หรือ แหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ในท้องถิ่นเข้ามาสู่ห้องเรียน

2. การนำเด็กเรียนออกไปยังชุมชนเพื่อให้มีประสบการณ์ตรง

อุทัย บุญประเสริฐ (2537) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการบริหารงานโรงเรียน ซึ่งสามารถจัดในรูปแบบต่าง ๆ ได้ 3 รูปแบบคือ

1. การจัดกิจกรรมเพื่อผลทางการเงิน และการอุดหนุนด้านทรัพยากรจากท้องถิ่น

2. การจัดกิจกรรมที่มุ่งผลในด้านส่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ และความร่วมมือ

เป็นอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนหรือท้องถิ่น

3. การจัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาหรือการเรียนการสอน

นอกจากนี้ยังได้กำหนดแนวปฏิบัติสำหรับโรงเรียน ในการที่จะนำทรัพยากรจากท้องถิ่น มาใช้ให้เกิดประโยชน์ มีประสิทธิภาพ โดยโรงเรียนควรปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. ศึกษาและสำรวจท้องถิ่นหรือชุมชน เพื่อให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นของท้องถิ่น

2. จัดทำระบบข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่คาดว่าจะนำมาใช้เป็น

ประโยชน์กับกิจกรรมของโรงเรียน

3. วางแผนและวางโครงการจัดกิจกรรมของตนเอง และกิจกรรมร่วมกับท้องถิ่น

ไว้ให้เป็นการแน่ชัด

4. ควรจัดตั้งชุมนุมหรือชมรมหรือกลุ่มกิจกรรมของนักเรียน เพื่อเป็นสื่อสนับสนุน

กิจกรรมการใช้ทรัพยากรจากท้องถิ่น

5. คัดเลือกครูอาจารย์ที่เข้าใจปัญหาของท้องถิ่น มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสนใจ กระตือรือร้น มีความรับผิดชอบดี ให้เป็นผู้ประสานงานกิจกรรมต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

6. ผู้บริหารโรงเรียนควรมีสัมพันธ์ไมตรีอันดีกับประชาชน บุคคลสำคัญ ๆ และผู้นำของท้องถิ่น

7. โรงเรียนควรจัดกิจกรรม และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้นักเรียนเข้ามา

ใช้บริการของโรงเรียนตามสมควร

8. โรงเรียนควรมานักเรียนไปร่วมพิธีกรรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่นตามสมควร
9. กิจกรรมบางประเภท โรงเรียนอาจมีบทบาทเป็นผู้นำดำเนินการทั้งนี้ต้องคำนึงถึงประโยชน์ของชุมชน และประโยชน์ทางการศึกษาควบคู่กัน
10. จัดให้มีระบบสื่อสารเพื่อเป็นเครื่องมือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และกิจกรรมของโรงเรียนต่อท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ

Olsen (1960) เสนอว่า โรงเรียนควรใช้แหล่งทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อให้หลักสูตรและวิธีสอนสอดคล้องกับชีวิตจริงของสังคม ทำให้การสอนมีความหมายลึกซึ้ง ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยใช้วิธีการดังนี้

1. นำเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ จากภายนอกโรงเรียนมาให้เด็กเรียนศึกษาค้นคว้า
2. ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอน
3. เชิญวิทยากรมาบรรยายหรือสาธิตในโรงเรียน
4. ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้มีความรู้ในชุมชน
5. พานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่
6. การสำรวจแหล่งความรู้ต่าง ๆ ในชุมชน
7. การศึกษานอกสถานที่ไกลออกไป
8. การตั้งค่ายพักแรม
9. โครงการบริการชุมชน
10. การจัดให้นักเรียนมีประสบการณ์จากการฝึกงาน

Kenworthy (1962) ได้กล่าวถึง วิธีการใช้แหล่งทรัพยากรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

1. การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่
2. การศึกษาชุมชน
3. ให้นักเรียนสัมภาษณ์ผู้รู้

4. เชิญวิทยากรมาบรรยายหรือสาธิต
5. ให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง
6. จัดหาวัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้ในห้องเรียนให้เพียงพอ
7. โครงการบริการสังคม
8. ให้นักเรียนมีประสบการณ์ใหม่
9. ให้นักเรียนมีประสบการณ์ในการทำงาน

Michaelis (1972) ได้เสนอแนะการใช้แหล่งทรัพยากรท้องถิ่นในการเรียน-การสอนไว้ ดังนี้

1. การนำประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของนักเรียน มาใช้ในการเรียนการสอน (Daily Experiences)
2. การทัศนศึกษา (Study Trips)
3. เชิญผู้มีความรู้ความชำนาญมาบรรยายหรือสาธิต
4. ให้นักเรียนไปสัมภาษณ์ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในท้องถิ่น

จากวิธีการหรือลักษณะการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นดังกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการบริหารงานโรงเรียน คือ การนำทรัพยากรท้องถิ่นทั้ง 4 ประเภท คือ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรทางสังคม มาใช้ในการบริหารโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ โดยโรงเรียนอาจนำทรัพยากรท้องถิ่นดังกล่าวเข้ามาใช้ประโยชน์ภายในโรงเรียน หรืออาจนำโรงเรียนออกไปใช้ทรัพยากรภายนอกโรงเรียน

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษา

ความหมายของการบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษา

การบริหาร เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ห้องค์การสามารถดำเนินงานเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นักวิชาการและนักบริหารได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับความหมายของคำว่า การบริหาร ไว้หลายประการ ดังนี้

ภิญโญ สาธร (2519) ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหาร คือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน

พนัส หันนาคินทร์ (2524) ให้ความเห็นว่า การบริหาร หมายถึง ขบวนการที่ผู้บริหารใช้อำนาจตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ เช่น คน วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ หรือคาดว่าจะมีจัดการดำเนินงานของสถาบันหรือหน่วยงานนั้น ๆ ให้ดำเนินไปสู่จุดหมายที่ต้องการ

สมยศ นาวิการ (2538) ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ กระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้

สมพงษ์ เกษมสิน (2526) กล่าวว่า การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และศิลปะ นำเอาทรัพยากรการบริหารมาประกอบการตามกระบวนการบริหาร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534) ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่าง

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534) ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาว่า หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรมและคุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความ ต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และ อาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสมเพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมาย ของสังคมที่ตนดำเนินการชีวิตอยู่

Good (1973) ได้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาเป็น 2 นัย คือ หมายถึง การนำทาง ควบคุม และจัดการเรื่องต่าง ๆ ทุกด้านของโรงเรียนรวมทั้งการบริหารธุรการ โดยมุ่งไปสู่เรื่องของโรงเรียนที่จะนำมาซึ่งจุดมุ่งหมายของการศึกษา และหมายถึงการนำ ควบคุม และจัดกระบวนการทั้งหลายของโรงเรียน เช่น การบริหารบุคลากรครูและนักเรียน การวางแผนกิจกรรม หลักสูตร กลวิธีการสอน อุปกรณ์การสอน การแนะแนว เป็นต้น

Campbell, Carbally and Nystrand (อ้างถึงใน ชาตรี สกุลงกูณา, 2533) ได้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การจัดการของ สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ โรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย ทั้งของรัฐและเอกชน

สรุปได้ว่าการบริหารการศึกษา หมายถึง การร่วมมือร่วมใจกันของบุคคลในการ ดำเนินการด้วยกระบวนการทุกชนิดที่จะทำให้บุคคลเกิดการพัฒนาทางด้านความรู้ ความสามารถ ในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนา ทักษะ ทักษะ ค่านิยม และพฤติกรรมอื่น ๆ ที่จัดเป็นสิ่งที่ดีที่เป็นที่ ยอมรับนับถือของสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิก

และคำว่าการบริหารงานในโรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง การดำเนินการของ บุคลากรทางการศึกษา ที่จัดการศึกษาหรือปฏิบัติภารกิจหน้าที่ทางด้านการจัดการศึกษา ใน โรงเรียนมัธยมศึกษาให้ประสบผลสำเร็จตามจุดหมายและนโยบายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

งานบริหารโรงเรียน

โรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญในการสร้างความเจริญให้แก่ สังคม และประเทศชาติ โดยมีหน้าที่จัดการศึกษาให้ความรู้ ประสบการณ์ และอบรมเยาวชนเพื่อให้เป็นพลเมืองดีของชาติ เพื่อให้การบริหารงานภายในโรงเรียนเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล และบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้บริหารในฐานะผู้บังคับบัญชาสูงสุดในโรงเรียนจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับภารกิจหรือหน้าที่ ความรับผิดชอบในด้านการบริหารโรงเรียนและสามารถปฏิบัติภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน ตามนโยบายกรมสามัญศึกษา (กรมสามัญศึกษา, ม.ป.ป.) แบ่งเป็นขั้นตอนได้ ดังนี้

1. กำหนดนโยบาย และชี้แนวปฏิบัติในโรงเรียน โดยผู้บริหารเป็นผู้วิเคราะห์นโยบายจากหน่วยเหนือมาวางเป็นนโยบายของโรงเรียน พร้อมทั้งกำหนดแนวทางปฏิบัติไว้ชัดเจนให้ผู้ถือปฏิบัติสามารถเข้าใจได้ตรงกัน และนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง
2. กำหนดกรอบของแผนงาน โครงการ กิจกรรมตามนโยบาย
3. กำหนดผู้รับผิดชอบ แผนงาน งานโครงการ กิจกรรม โดยการพัฒนาองค์กร และจัดตั้งเป็นคณะกรรมการ ทุกขั้นตอนของนโยบาย แผนงาน งานโครงการ กิจกรรม โดยสามารถควบคุม ตรวจสอบ ติดตามงานได้ทุกระยะจนกว่างานจะสัมฤทธิ์ผลตามที่ต้องการ
4. กระตุ้น เร่งรัด ให้ผู้รับผิดชอบดำเนินงานไปตามกำหนดเวลาของแผน
5. การติดตามและนิเทศ ผู้บริหารจำเป็นต้อง ควบคุม ติดตาม ดูแลและนิเทศ เพื่อให้งานเป็นไปตามแผนและโครงการ
6. การประเมินผลงาน เพื่อการประชาสัมพันธ์และรายงาน โดยที่ผู้บริหารเป็นผู้กำหนดรูปแบบและแนวการประเมินผล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประชาสัมพันธ์และการรายงานผลต่อประชาชน จังหวัด และกระทรวง

นักการศึกษาได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียน และจำแนกภารกิจที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

Andorson and others (1952) กล่าวถึง งานในหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1. การทำงานและประสานงานกับชุมชน โดยเน้นให้เห็นถึงความสำคัญในชุมชนที่โรงเรียนได้ตั้งอยู่ อาศัยผู้นำในท้องถิ่น จัดดำเนินการในรูปของคณะกรรมการการศึกษา หรือสถานศึกษาในท้องถิ่น เพื่อให้ผู้นำในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทร่วมกับโรงเรียนให้มาก รวมทั้งต้องประสานงานกับเจ้าหน้าที่ในท้องถิ่น ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาในท้องถิ่น และภายในจังหวัด สิ่งที่โรงเรียนจะต้องคำนึงถึงให้มากที่สุดก็คือ นักเรียน เพราะจะเป็นตัวเชื่อมที่กระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ซึ่งหมายถึงชุมชนนั้น ๆ
2. การบริหารด้านธุรการต่าง ๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน เพราะงานธุรการจะเป็นงานที่เกี่ยวกับการติดต่อภายใน ภายนอก และให้บริการแก่บุคลากรในโรงเรียน
3. งานบริหารและพัฒนาอาคารสถานที่ บริเวณ ตลอดจนการจัดหาซ่อมบำรุง
4. งานบริหารด้านวิชาการ ได้แก่ งานเกี่ยวกับหลักสูตร ประมวลการสอน โครงการสอน และโครงการทางวิชาการต่าง ๆ ของโรงเรียน
5. การให้บริการแก่ผู้เกี่ยวข้องับวงการศึกษาโดยทั่วไป และการช่วยเหลือพัฒนาวิชาการศึกษา ตลอดจนอาชีพนักบริหารให้ก้าวหน้าเป็นที่นิยมนับถือโดยทั่วไป

Harris (1963) จำแนกงานบริหารภายในโรงเรียนตามหน้าที่ของโรงเรียนเป็น 5 ด้าน คือ

1. งานบริหารด้านวิชาการ
2. งานบริหารด้านบุคลากร
3. งานบริหารด้านธุรการ
4. งานบริหารด้านกิจการนักเรียน
5. งานบริหารทั่วไป

Fisk (อ้างถึงใน กิติมา ปรีดีติติก, 2532) ได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ ในการบริหารการศึกษา ไว้ 4 อย่าง คือ

1. ความสัมพันธ์กับชุมชน
2. การปรับปรุงส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา
3. การสรรหาและการพัฒนาบุคลากร
4. การจัดหาและดูแลเรื่องการเงิน อาคารสถานที่และอุปกรณ์

Campbell (อ้างถึงใน กิติมา ปรีดีติติก, 2532) ได้แบ่งงานการบริหารโรงเรียน ออกเป็น 6 ประการ คือ

1. งานด้านหลักสูตรและการสอน
2. งานบริหารบุคลากรทางการสอน
3. งานบริการนักเรียน
4. งานด้านอาคารสถานที่
5. งานด้านงบประมาณและธุรการ
6. งานสัมพันธ์กับชุมชน

Kimbrough และ Nummy (อ้างถึงใน หวน พันธุ์พันธ์, 2528) แบ่งงานบริหารโรงเรียนเป็น 8 ประการ คือ

1. งานพัฒนาองค์การและธำรงไว้ซึ่งองค์การ
2. งานบริหารหลักสูตรและการสอน
3. งานบริหารเศรษฐกิจการศึกษา
4. งานธุรการ
5. งานบริหารบุคลากร
6. งานกิจการนักเรียน
7. งานสร้างภาวะผู้นำในด้านความสัมพันธ์กับชุมชน
8. งานด้านการประเมินผล การวิจัย และสร้างความเชื่อถือจากประชาชน

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2527) ได้แบ่งประเภทงานบริหารการศึกษาไว้ ดังนี้

1. งานบริหารบุคลากร ได้แก่ การบริหารงานบุคคลทุกประเภทที่อยู่ในโรงเรียน นับตั้งแต่ครู ภารโรง และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง
2. งานบริหารวิชาการ ได้แก่ การบริหารงานที่เกี่ยวกับหลักสูตรการเรียน การสอน การนิเทศการศึกษา
3. งานบริหารธุรการ การเงิน อาคารสถานที่ และบริการต่างๆ
4. งานบริหารกิจการนักเรียน ได้แก่ งานที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนทั้งหมด
5. งานด้านบริหารความสัมพันธ์กับชุมชน ได้แก่ งานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ การประชาสัมพันธ์โรงเรียน

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า งานของโรงเรียนมัธยมศึกษาอาจแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะด้วยกัน คือ

1. งานธุรการหรืองานอำนวยการที่สนับสนุนให้การบริหารโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
2. งานวิชาการหรือการจัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
3. งานปกครองหรือการดำเนินงานเพื่อให้การอยู่ร่วมกันมีระเบียบวินัย ตามกฎข้อบังคับของโรงเรียน และการสนับสนุน ส่งเสริม ให้เกิดความสามัคคีของนักเรียนทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน
4. งานบริการที่สนับสนุนและส่งเสริมการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพ และบรรยากาศที่ดี

สมบูรณ์ พรธมาภพ (2521) ได้กล่าวถึงหน้าที่สำคัญของโรงเรียนไว้ว่า บทบาทหน้าที่สำคัญของโรงเรียน คือ การให้บริการการศึกษาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม งานในหน้าที่ของโรงเรียน จำแนกออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การอนุรักษ์และการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคม
2. การพัฒนาและการปรับปรุงวัฒนธรรมของสังคม
3. การคิดค้นและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่และการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึงแนวคิดในการดำเนินงานของโรงเรียนไว้ ดังนี้

1. งานที่เกี่ยวกับการสอน หรือเกี่ยวกับการดำเนินการให้ตรงกับหลักสูตรของโรงเรียน
2. งานที่เกี่ยวกับการปลูกฝังนิสัยอันดีงาม ได้แก่ โครงการกิจกรรมนักเรียน บางครั้งเรียกว่า โครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตร
3. งานที่เกี่ยวกับการให้บริการ เพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน และการประกอบกิจกรรมของนักเรียน เช่น การจัดอาคารสถานที่ ความสะดวกในเรื่อง ยานพาหนะและอุปกรณ์ต่าง ๆ

กรมสามัญศึกษา (2532) ได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อเป็นแนวทางสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา ในการจัดการศึกษาและพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ การพิจารณาขอบเขตของเกณฑ์มาตรฐานนี้มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ

1. เพื่อให้เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาได้ตรงตามวัตถุประสงค์ด้วยความเข้าใจตรงกันทุกฝ่าย ซึ่งจะช่วยให้โรงเรียน ค้นพบปัญหาต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาที่โรงเรียนประสบอยู่ จะทำให้สามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุดและเป็นพื้นฐานในทางปรับมาตรฐานโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น ขณะเดียวกันกรมสามัญศึกษาก็จะได้ทราบอุปสรรคและสภาพที่แท้จริงของโรงเรียน ที่ต้องการความช่วยเหลือสนับสนุน อันจะเป็นเครื่องชี้แนวทางการพัฒนาโรงเรียนให้ได้คุณภาพยิ่งขึ้นต่อไป
2. เพื่อความสะดวกในทางปฏิบัติ ด้านเนื้อหาสาระของเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียน ได้วางเป็นแนวทางที่โรงเรียนทุกโรง และทุกขนาดจะสามารถดำเนินการได้ในทุกเรื่อง

เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมีเนื้อหาสาระสำคัญที่ประกอบด้วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญของงานคล้ายคลึงกัน การบริหารในโรงเรียนตามทัศนะของนักการศึกษาที่ได้จำแนกไว้ งานทางด้านการจัดการศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น 6 หมวด ดังนี้

- หมวดที่ 1 การบริหารทั่วไป
- หมวดที่ 2 งานธุรการ
- หมวดที่ 3 งานวิชาการ
- หมวดที่ 4 งานปกครองนักเรียน
- หมวดที่ 5 งานบริการ
- หมวดที่ 6 โรงเรียนกับชุมชน

การบริหารทั่วไป

ตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2532 ของกรมสามัญศึกษา ได้กำหนดขอบข่ายงานการบริหารทั่วไปไว้ 7 ประการ คือ

1. การจัดองค์การ
2. การจัดระบบสารสนเทศและแผนปฏิบัติการของโรงเรียน
3. การบริหารงานบุคคล
4. การบริหารการเงิน
5. การบริหารอาคารสถานที่
6. การสื่อสารคมนาคมและการประชาสัมพันธ์
7. การประเมินผลงานการบริหารทั่วไป

งานธุรการ

ความหมายของงานธุรการ

งานธุรการเป็นงานที่สนับสนุนงานอื่น ๆ ของโรงเรียนสามารถดำเนินไปตามจุดหมายด้วยความราบรื่นและคล่องตัวยิ่งขึ้น ซึ่งงานดังกล่าวนี้มีระเบียบแบบแผนให้ปฏิบัติตาม

หลักราชการ ได้มีผู้ให้ความหมายของงานธุรการไว้ดังนี้

พนัส หันนาคินทร์ (2524) กล่าวว่า งานธุรการเป็นการบริการหน่วยงานต่าง ๆ ของโรงเรียนให้สามารถดำเนินไปตามจุดหมายที่ต้องการ หรือที่ได้วางไว้แล้ว

กิติมา ปรีดีติลล (2532) ให้ทัศนะว่า งานธุรการโรงเรียน เป็นงานที่เกี่ยวกับการบริการต่าง ๆ เพื่อให้หน่วยงานด้านอื่น ๆ สามารถดำเนินงานไปโดยไม่มีอุปสรรค ทำให้งานคล่องตัวและเกิดประสิทธิภาพ

จึงอาจกล่าวได้ว่า งานธุรการ หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องกับเอกสารต่าง ๆ ตามระเบียบของทางราชการเพื่อสนับสนุนและให้บริการหน่วยงานต่าง ๆ ของโรงเรียนให้สามารถดำเนินงานไปได้โดยราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

ขอบข่ายของงานธุรการ

Harris (1963) ได้กล่าวเกี่ยวกับงานธุรการในโรงเรียนว่า เป็นงานบริหารโรงเรียนในด้านการจัดหา การใช้จ่าย การบัญชี การบำรุงรักษา การจัดหน่วยงานและการดูแลเกี่ยวกับการเงินและวัสดุอุปกรณ์ให้มีประสิทธิภาพ ที่จะช่วยสนับสนุนให้บุคลากรของโรงเรียนทำงานบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

ภิญโญ สาคร (2526) กล่าวว่า การปฏิบัติงานธุรการ ประกอบด้วยงานสารบรรณ การเงิน การบัญชี อาคารสถานที่ บริเวณ พัสดุ ครุภัณฑ์ ยานพาหนะ และการให้บริการต่าง ๆ แก่ครู นักเรียน ผู้ปกครองและประชาชน

กิติมา ปรีดีติลล (2532) ได้แบ่งขอบข่ายงานธุรการไว้ 3 หมวดใหญ่ ๆ คือ งานสารบรรณ งานการเงิน และงานบริการต่าง ๆ ได้แก่ งานทะเบียนรายงานต่าง ๆ งานพัสดุ ความปลอดภัย และการประชาสัมพันธ์

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (ม.ป.ป.) กล่าวถึงขอบข่ายและลักษณะงานของฝ่ายธุรการ มี 7 ประการ คือ

1. วางแผนและดำเนินงานธุรการและงานสารบรรณ
2. ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานเกี่ยวกับ การเงิน การบัญชี ให้เป็นไปตามระเบียบของทางราชการ ทั้งเงินงบประมาณและเงินนอกงบประมาณ
3. ดำเนินการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ
4. ดำเนินการเกี่ยวกับบุคลากรของโรงเรียน สถิติมาปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน ตลอดจนการมาเรียนของนักเรียน
5. ดำเนินการเกี่ยวกับสิทธิอันพึงมีพึงได้ของบุคลากรในโรงเรียน
6. ประสานงานกับฝ่ายอื่น ๆ ของโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน ชุมชนและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
7. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่หัวหน้าสถานศึกษามอบหมาย

กรมสามัญศึกษา (2532) กำหนดขอบข่ายงานธุรการไว้ 7 ประการ คือ

1. การวางแผนงานธุรการ
2. การบริหารงานธุรการ
3. การบริหารงานสารบรรณ
4. การบริหารงานการเงินและบัญชี
5. การบริหารงานพัสดุ
6. การบริหารงานทะเบียนสถิติข้าราชการครูและลูกจ้าง
7. การประเมินผลงานธุรการ

งานวิชาการ

ความหมายของงานวิชาการ

สุมิตร คุณานุกร (2518) ได้ให้ความหมายของงานวิชาการไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างภายในโรงเรียนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และการศึกษาของเด็กให้มีประสิทธิภาพ

สูงชัน

เรือง เจริญชัย และเสรี ลาขโรจน์ (2525) ได้กล่าวถึง ความหมายของงานวิชาการว่า งานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาอยู่ที่การดำเนินการตามหลักสูตรนั่นเอง

องค์การ อินทรมพรรษ์ (2526 อ้างถึงในกิติมา ปรีดีติลล, 2532) ได้ให้ความหมายของงานวิชาการในโรงเรียนว่า นอกจากหมายถึงความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาหลักที่ถือว่าจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมแล้ว ปัจจุบันงานวิชาการยังหมายรวมถึงการอบรมศีลธรรมจรรยาและความประพฤติของนักเรียน เพื่อให้เป็นคนดี นอกเหนือจากความรู้ความสามารถที่จะนำมาเลี้ยงชีพได้ มีความสุขความพอใจตามเอกัตภาพและสภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนช่วยเหลือเพื่อนแม่แก่เพื่อนบ้านและสังคมตามสมควรด้วย

ขอบข่ายของงานวิชาการ

พนัส หันนาคินทร์ (2524) กล่าวว่า งานหลักในการบริหารโรงเรียนน่าจะเป็นงานที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน หรืองานวิชาการนั่นเอง ส่วนงานอื่น ๆ ควรเป็นการสนับสนุนให้งานวิชาการดำเนินไปด้วยดีเท่านั้น โดยได้แบ่งงานวิชาการออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. งานวิชาการที่เกี่ยวกับตัวบุคคล ได้แก่ การหาครูที่ดีมาทำการสอน การจัดแบ่งหน้าที่ การปฐมนิเทศ การสร้างขวัญกำลังใจการทำงานให้คณะครู การส่งเสริมความสามารถ การพิจารณาความดีความชอบ การปกครองครู และการนิเทศการสอน
2. งานที่เกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน ได้แก่ การเลือกเนื้อหาหลักสูตร การทำประมวลการสอน การจัดตารางสอน การเลือกแบบเรียน และการวัดผลการศึกษา

กิติมา ปรีดีติลล (2532) ได้กล่าวถึงขอบข่ายงานวิชาการว่า แบ่งออกเป็น 6 ประการใหญ่ ๆ คือ

1. แผนปฏิบัติงานด้านวิชาการ
2. หลักสูตรและการสอน

3. การจัดการเรียนการสอน
4. สื่อการสอน
5. การปรับปรุงการเรียนการสอน
6. การวัดผลประเมินผล

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (ม.ป.ป.) กล่าวถึงขอบข่ายและลักษณะงานของฝ่ายวิชาการ
ว่ามี 7 ประการ คือ

1. วางแผนจัดกระบวนการเรียนการสอนของหมวดวิชาต่าง ๆ ร่วมกับหัวหน้าหมวด
วิชา
2. ควบคุมการเรียนการสอนและการประเมินผลให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร
3. พัฒนากลวิธีการสอนและการประเมินผลของครู
4. ส่งเสริมความรู้ความก้าวหน้าในการสอนของครู
5. ประสานงานกับฝ่ายอื่น ๆ ของโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน ชุมชนและหน่วยงาน
อื่นที่เกี่ยวข้องด้านวิชาการ

6. การพัฒนาความรู้ความสามารถของนักเรียน
7. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่หัวหน้าสถานศึกษามอบหมาย

กรมสามัญศึกษา (2532) ได้กำหนดขอบข่ายงานวิชาการ ประกอบด้วยงาน 6 งาน
คือ

1. การวางแผนงานวิชาการ
2. การบริหารงานวิชาการ
3. การพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ
4. การจัดการเรียนการสอน
5. การวัดผลและประเมินผลการเรียน และงานทะเบียนนักเรียน
6. การประเมินผลงานวิชาการ

งานปกครองนักเรียน

ขอข่างานปกครองนักเรียน

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (ม.ป.ป.) กล่าวถึงขอข่าและลักษณะงานของฝ่ายปกครองว่าประกอบไปด้วยงาน 4 งาน คือ

1. วางแผนควบคุมการปฏิบัติตนของบุคลากรในโรงเรียน ให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของทางราชการ ในเรื่องความประพฤติ การแต่งกาย
2. กำหนดแผนงานส่งเสริมและแก้ไขข้อหาต่าง ๆ เกี่ยวกับความประพฤติของบุคลากร
3. ประสานงานกับฝ่ายอื่น ๆ ของโรงเรียน ผู้ปกครอง สมาคมและหน่วยงานอื่น ๆ ในเรื่อง
  - 3.1 การแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน
  - 3.2 การส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีของนักเรียน
4. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่หัวหน้าสถานศึกษามอบหมาย

กรมสามัญศึกษา (2532) กำหนดขอข่างานปกครองนักเรียน ไว้ 6 ประการ คือ

1. การวางแผนงานปกครองนักเรียน
2. การบริหารงานปกครองนักเรียน
3. การส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม
4. การแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน
5. การดำเนินการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน
6. การประเมินผลงานปกครองนักเรียน

งานบริการ

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ (ม.ป.ป.) กล่าวถึงขอข่าและลักษณะงานของฝ่ายบริการว่าประกอบไปด้วยงาน 5 งาน คือ

1. วางแผนและควบคุมการจัดบริการในเรื่องต่อไปนี้

- 1.1 สาธารณูปโภค
- 1.2 อนามัยโรงเรียน
- 1.3 ห้องสมุด
- 1.4 แนะแนว
- 1.5 สื่อสารคมนาคม
- 1.6 ความปลอดภัย
- 1.7 นันทนาการ

2. จัดบริการเกี่ยวกับสาธารณูปโภค ความปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียน

3. จัดบริการเพื่อประชาชนด้านการเรียนการสอนและการประเมินผล

4. ประสานงานกับฝ่ายอื่น ๆ ของโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. วางแผนควบคุมการจัดกิจกรรมที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนการสอน

กรมสามัญศึกษา (2532) กำหนดขอบข่ายหน้าที่ของงานบริการไว้ 8 ประการ คือ

1. การวางแผนงานบริการ
2. การจัดการน้ำดื่ม น้ำใช้
3. การจัดการโภชนาการ
4. การจัดการสุขภาพอนามัย
5. การจัดการห้องสมุด
6. การจัดการทัศนอุปกรณ์
7. การจัดการแนะแนว
8. การประเมินผลงานบริการ

งานโรงเรียนกับชุมชน

ความหมายของงานโรงเรียนกับชุมชน

กิติมา ปรีดีติลล (2532) กล่าวว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน "เป็นกระบวนการในการวางแผนการควบคุม การประสานงาน การจัดบุคลากร และเผยแพร่ความรู้ต่อชุมชน เพื่อร่วมพัฒนาชุมชนและโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้าไปพร้อมกัน" ในการจัดการศึกษาโรงเรียนจะต้องได้รับความร่วมมือจากชุมชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้ตรงกับความต้องการของชุมชน และเหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม โรงเรียนคงต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์กับชุมชนและทำประโยชน์ให้กับชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนช่วยพัฒนากิจการของโรงเรียนด้วย

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2525) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็น 2 แนวทาง คือ

1. การนำชุมชนสู่โรงเรียน เป็นลักษณะการนำสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือสิ่งของต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน เช่น เชิญมาเป็นวิทยากร การร่วมกิจกรรมพิเศษของโรงเรียน การนำเอกสารสิ่งพิมพ์มาเผยแพร่ในโรงเรียน หรือการจัดตั้งสมาคมครูผู้ปกครอง เป็นต้น
2. การนำโรงเรียนสู่ชุมชน เป็นลักษณะการนำครูและนักเรียนออกไปเยี่ยมชุมชนให้ความช่วยเหลือชุมชน พัฒนาชุมชน ร่วมกิจกรรมของชุมชน หรือการออกไปทัศนศึกษาสิ่งต่าง ๆ ในชุมชน

ขอบข่ายงานโรงเรียนกับชุมชน

หวน พันธุ์พันธ์ (2529) และ กิติมา ปรีดีติลล (2532) ได้สรุปขอบข่ายของการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนไว้สอดคล้องกันว่า โรงเรียนควรปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. การเชิญผู้ปกครองนักเรียนหรือประชาชนในชุมชนมาโรงเรียน
2. การรายงานเกี่ยวกับตัวนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ
3. โรงเรียนขอความช่วยเหลือและความร่วมมือจากชุมชน

4. โรงเรียนให้ความช่วยเหลือชุมชน
5. บริการเกี่ยวกับอาคารสถานที่ของโรงเรียนแก่ชุมชน
6. การใช้ทรัพยากรในชุมชน
7. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และการออกเยี่ยมเยียนผู้ปกครอง และนักเรียนตามบ้าน

กรมสามัญศึกษา (2532) ได้กำหนดขอบข่ายของงานโรงเรียนกับชุมชน ไว้ 6 ประการ คือ

1. การวางแผนงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
2. การสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน
3. การให้บริการชุมชน
4. การเป็นผู้นำและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน
5. การได้รับความสนับสนุนจากชุมชน
6. การประเมินผลงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียน

พนัส หันนาภินทร์ (2524) ได้กล่าวถึงหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารงานโรงเรียนของครูใหญ่ ดังนี้

1. งานด้านวิชาการ
  - 1.1 งานด้านเกี่ยวกับตัวครู
  - 1.2 งานด้านเกี่ยวกับนักเรียน
  - 1.3 งานด้านการจัดโปรแกรมการเรียนการสอน
  - 1.4 งานด้านการจัดหาเครื่องอุปกรณ์การสอนและเทคโนโลยี
  - 1.5 งานด้านเกี่ยวกับบุคลากรด้านการสอน
2. งานด้านธุรการ
  - 2.1 งานการเงิน

- 2.2 งานติดต่อกับองค์กรภายนอก
- 2.3 งานอาคารสถานที่
- 2.4 งานบริการต่าง ๆ
- 2.5 งานการปกครองและควบคุมบุคลากรที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอน
- 3. งานด้านกิจการนักเรียน
  - 3.1 ด้านความประพฤติ
  - 3.2 ด้านแนะแนว จัดหาทุน
  - 3.3 ด้านกิจการนักเรียน
  - 3.4 ด้านบริการอาหารกลางวัน
  - 3.5 ด้านบริการสุขภาพ
  - 3.6 ด้านการรักษาความปลอดภัย

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2534) ได้สรุปภารกิจของผู้บริหารโรงเรียน ดังนี้

1. การให้โอกาสทางการศึกษาและปรับปรุงการศึกษาในโรงเรียนหรือการบริหารงานวิชาการ
2. การบริหารงานบุคลากรในโรงเรียน
3. การบริหารที่เกี่ยวกับชุมชนและการประชาสัมพันธ์โรงเรียน
4. การบริหารงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ธุรการ การเงิน และการให้บริการ
5. การบริหารกิจการนักเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากผลงานวิจัยของเพ็ญศักดิ์ เรือนใจมั่น (2518) พบว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตการศึกษา 5 ปฏิบัติงานด้านวิชาการน้อย ประสพปัญหาในการขาดแคลนครู การเรียนการสอนยังใช้วิธีเก่าและไม่นำเทคโนโลยีสมัยใหม่ ๆ มาใช้ ขาดการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาอบรมวิธีการสอนแบบใหม่ ๆ ศึกษาธิการจังหวัด ศึกษาธิการอำเภอ และศึกษานิเทศก์ช่วย

เหลือโรงเรียนในการปฏิบัติงานวิชาการน้อย ผู้บริหารโรงเรียนไม่ค่อยสังเกตหรือติดตามผลการปฏิบัติงานของครู ขาดการวิเคราะห์ผลการปฏิบัติงาน ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน เมื่อนักเรียนเรียนอ่อนก็ขาดการซ่อมเสริม ขาดการแนะนำให้นักเรียนรู้จักแหล่งความรู้คือห้องสมุด และในห้องสมุดยังขาดแคลนวารสารและตำราทางวิชาการ

วรรัตน์ วรรณเลิศลักษณ์ (2518) ได้ศึกษาบทบาทของสมาคมผู้ปกครองและครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า บทบาทของสมาคมมีผลดีต่อการบริหารโรงเรียน เพราะส่งเสริมสภาพการเรียนการสอนและส่งเสริมสวัสดิการครูและนักเรียน นอกจากนั้นสมาชิกของสมาคมผู้ปกครอง และครูยังต้องการให้สมาคมจัดกิจกรรมส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้ปกครอง ครู และนักเรียนให้มากขึ้น

วรลักษณ์ รัตติกาลขลากร (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้อำเภอชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการใช้อำเภอชุมชนประกอบการเรียนการสอน ครูสังคมศึกษาทั้งในกรุงเทพฯ และ จังหวัดใกล้เคียงส่วนมากประสบปัญหาเกี่ยวกับเวลาในการใช้อำเภอชุมชนซึ่งมีจำกัด การวัดผลและประเมินผลทำไม่ได้เต็มที่ วิทยากรและเจ้าหน้าที่ประจำอำเภอชุมชนมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียนนักเรียนบางส่วนยังไม่เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการใช้อำเภอชุมชนรวมทั้งขาดทักษะในการใช้ครูสังคมศึกษา ส่วนมากมีความเห็นว่าสมควรจะใช้ อำเภอชุมชนประกอบการเรียนการสอนเป็นอย่างดี เพราะมีประโยชน์มากทำให้นักเรียน เกิดประสบการณ์ตรง รู้จักวิธีค้นคว้าหาความรู้ และทำให้นักเรียนเกิดความรักผูกพันและ ภูมิใจในท้องถิ่นและชาติของตน

ปนัดดา จุลเสวก (2528) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทของโรงเรียนมัธยมศึกษาส่วนกลาง ในการบริการชุมชนตามทัศนะของผู้บริหารและอาจารย์" พบว่าวิธีการบริการชุมชนที่เหมาะสมของโรงเรียนมัธยมศึกษาในส่วนกลาง คือ การใช้อำเภอชุมชนและชุมชนสู่โรงเรียน นอกจากนั้นโรงเรียนขนาดใหญ่มีบทบาทในการบริการชุมชน มากกว่าโรงเรียนขนาดกลาง

ชานาญ วัฒนะ (2529) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการใช้แหล่งทรัพยากร ในชุมชนในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการใช้ทรัพยากรในชุมชนในการบริหารงานวิชาการที่ประสบปัญหา ในระดับมากที่สุดคือ โรงเรียนไม่มีงบประมาณเพื่อให้ค่าตอบแทนทรัพยากรบุคคลในชุมชนที่เชิญ มาเป็นวิทยากร และปัญหาระดับมากที่สุดคือทรัพยากรประเภทบุคคลบางกลุ่มไม่มีเวลาว่างพอที่จะให้ ความช่วยเหลืองานบริหารด้านวิชาการ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนปัญหาระดับมากที่สุด คือ ไม่มีงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายในการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และปัญหาระดับมากที่สุดคือ เมื่อใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครูต้องรับผิดชอบมากขึ้น

วีระชัย จิระชาติ (2533) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาของระบบบริหารงานมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา พบว่า ด้านการจัดทรัพยากรกรมฯได้จัดสรรให้โรงเรียนต่าง ๆ ทั้งในเรื่อง คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งได้กำหนดเกณฑ์ มาตรฐานการจัดสรรทรัพยากรไว้ด้วย แต่การจัดสรรจริงต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน และมีปัญหา คือ โรงเรียนได้รับทรัพยากรไม่เพียงพอ

ทัศนีย์ เบญจศิริรักษ์ (2534) ได้วิจัยเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นงาน วิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้ทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ ทรัพยากรทางวัตถุ ได้แก่ สถานที่ราชการ และสถาบันการศึกษา ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ดิน หิน แร่ ทรัพยากรทางสังคม ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมวันสำคัญ ลักษณะการใช้ส่วนใหญ่ขอคำปรึกษาและข้อเสนอแนะ ขอยืมเอกสารทางวิชาการ ศึกษานอกสถานที่ เป็นวัสดุประกอบการเรียนการสอนนักเรียนศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติม ส่วนปัญหาที่พบคือทรัพยากรมีน้อยและอยู่ห่างไกลขาดการอนุรักษ์และขาดข้อมูล เกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรท้องถิ่น